

Latina pro historiky umění 9. lekce

- 1./ Bezpředložkové vazby na otázku kam? kde? odkud? - opakování
- 2./ Adverbia od adjektiv 1. a 2. deklinace
- 3./ Biblické citáty spojené s uměleckými díly
- 4./ Substantiva 3. deklinace

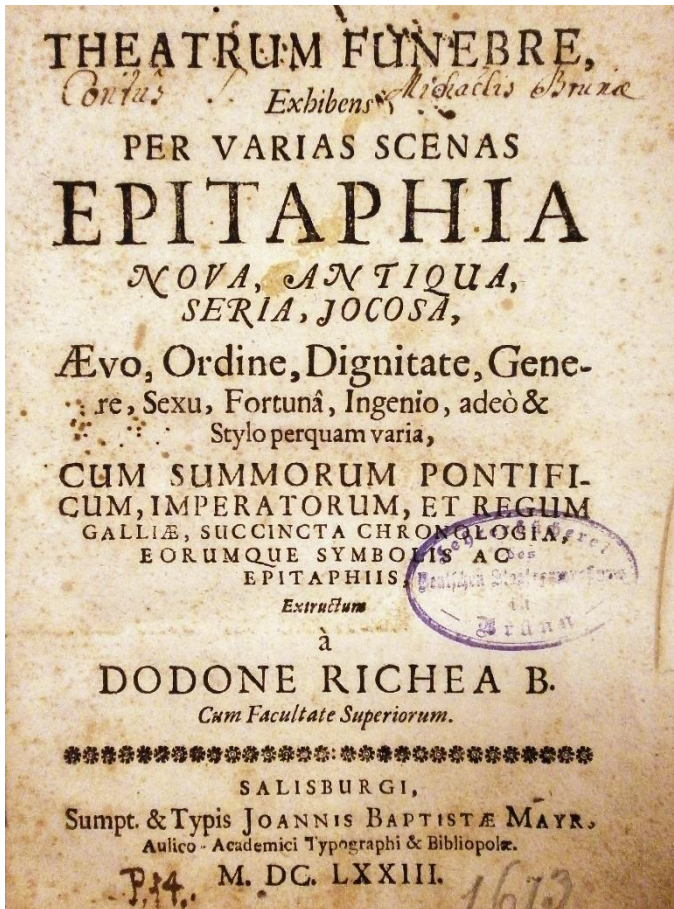
Bezpředložkové vazby cvičení

a.) V encyklopedii *Orbis Latinus* dostupné na:

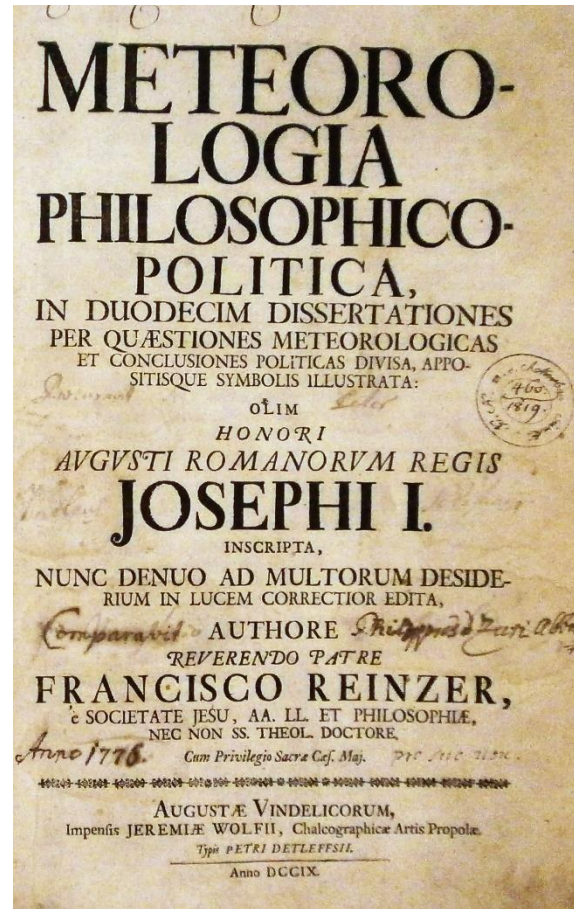
<http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/contents.html>

najděte místo, kde byly vytištěny následující tisky:

1.

2.

1. *Theatrum funebre* (epitafy, symboly, emblémy a verše vhodné pro výzdobu funerálních efemerních architektur) **vytištěno v Salzburgu.**

Salisburgi – gen. sg. – bezpředložková vazba na otázku Kde? Ubi? od Salisburgum ī, n. Salzburg město v Rakousku (latinsky též Iuvavum-název sídliště založeného v 1. stol. n. l.)

<http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/orblati.j.html#Juvavum>

2. *Meteorologia Philosophico politica* (Symbolické zrcadlo pro Josefa I.) **vytištěno v Augsburgu.**

Augustae Vindelicorum – gen. sg. – bezpředložková vazba na otázku Kde? Ubi? od Augusta Vindelicorum, ae, f. Augsburg město v Bavorsku (též Augustidunum, od 1. stol. n. l., správní centrum provincie Raetie)

<http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/orblata.html#Augusta Vin>

Bezpředložkové vazby – příklady z praxe

1. Obec Cholina Osada	2. Okres Olomouc	Hodnota	Zachování	Využití
EVIDENČNÍ LIST MOVITÉ KULTURNÍ PAMÁTKY		3. Kraj Severomoravský	4. Poř. číslo 1167	
		5. Název (označení) památky Obraz: Podobizna faráře z r. 1734	7. Umištění památky v objektu Na chodbě	
		6. Objekt, kde je památka uložena Fara ulice (náměstí) Cholina	8. Vlastník (správce, trvalý uživatel) Řím. kat. farní úřad v Cholině	
9. Popis památky (technika, materiál, rozměry, výčet částí, popř. počet kusů, jde-li o soubor) Olej na plátně, rozměry 126 x 98 cm. Postava faráře, sedícího v červeně potaženém křesle, oděného v kněžské roucho, přes pravou ruku přehozen tmavý plášť, levou hladí hlavu psa. Na tmavém pozadí zelená draperie. V levé rohu nápis: PGSTREMVS FVERAT / GRADICIO PAROCVS / EX NORBERTI/ SOBOLE PETRINVSEN.				
10. Časové, slohové a autorské určení Dle chonogramu z r. 1734.			11. Autor nebo výrobní označení	

V nápisu identifikujícím portrétovaného církevního hodnostáře se pokuste najít bezpředložkovou vazbu. Najděte pravděpodobnou chybu v transkripci nápisu.

POSTREMVS FVERAT
/ GRADICIO
PAROCVS / EX
NORBERTI / SOBOLE
PETRINVSEN (!)

Petr Inusen (?), který byl posledním farářem z potomstva Norbertova (to je premonstrátského řádu) na Hradisku.

Domácí příprava

Cvičení 8

a) Přeložte fiktivní příběh z latiny do češtiny. (Zdroj Eva Kut'áková – Dana Slabochová, *Ad fontes. Cursus Latinus*, Praha 2014, s. 19.)

Iulia magistra

Iulia magistra est. Mane in scholam properat. Ibi puellae magistram suam expectant. Iulia puellas linguam Latinam docet.

-Salvete, puellae! – Salve, magistra, respondent discipulae.

Puellae Latine legere et intellegere cupiunt, nam lingua Latina etiam in linguis modernis vivit. Si discipulae in scholam bene discunt, recte scribunt et legunt. Iulia discipulas laudat. Si probae sunt, magistra fabulam narrat.

Discipulae attente audiunt fabulam de mala regina. Deinde Paulina fabulam de stellis et nauta legit. Fabulae pulchrae sunt et puellis placent. Iulia sententias Latinas in tabula scribit.

Iulia etiam historiam patriae nostrae narrat et discipulas monet. Amate patriam, puellae. Patriam nostram valde amamus, respondent puellae.

Post meridiem magistra cum puellis in silva ambulat. Umbra amoena ibi est. Multae et variae herbae ibi crescunt et florent. Magistra herbas Latine nominat. Puellae gaudent, quod multas iam herbas cognoscunt.

Magistra dicit: Diligetina vestra valde mihi placet, puellae!

Učitelka Júlie

Júlie je učitelka. Ráno pospíchá do školy. Tam svou učitelku čekají dívky. Júlie učí dívky latinský jazyk. Dobrý den, děvčata! Dobrý den, paní učitelko, odpovídají dívky.

Dívky chtějí číst a rozumět latinsky, protože latina přežívá i v moderních jazycích. Pokud se žákyně ve škole dobře učí, správně píší a čtou.

Júlie žákyně chválí. Pokud se chovají slušně, učitelka jim vypráví pohádku.

Žákyně pozorně poslouchají příběh o zlé královně. Potom Paulína čte příběh o hvězdách a námořníkovi. Pohádky jsou krásné a dívkám se líbí. Júlie píše na tabuli latinské věty.

Júlie také vypráví o historii naší země a nabádá žákyně. Dívky, milujte svou vlast. Dívky odpovídají, svou vlast velmi milujeme.

Odpoledne se učitelka prochází s dívkami v lese. Je tam příjemný chládek. Roste a kvete tam mnoho různých rostlin. Učitelka pojmenovává rostliny latinsky. Dívky se radují, že již znají mnoho rostlin.

Učitelka říká: Dívky, vaše píle se mi velmi líbí!

Adverbia od adjektiv 1. a 2. deklinace

Latina má různé typy adverbíí. Některé je třeba si pamatovat, nebo jejich význam zjistit s pomocí slovníku. Např. statim-*ihned*. Jiná však lze odvodit od adjektiv.

Adverbia od adjektiv 1. a 2. deklinace se **tvoří** tak, že **od genitivu adjektiva se odtrhne koncovka -ī** a k vzniklému tvaru se **přidá dlouhé ē**.

Např.

<u>adjektivum</u>	<u>gen. sg.</u>	<u>tvar po odtržení -ī</u>	<u>adverbium</u>	
clārus, a, um	clār-ī	clār	clār-ē	<i>slavně</i>
reverendus, a, um	reverend-ī	reverend	reverend-ē	<i>důstojně</i>
doctus, a, um	doct-ī	doct	doct-ē	<i>učeně</i>
longus, a, um	long-ī	long	long-ē	<i>daleko</i>
altus, a, um	alt-ī	alt	alt-ē	<i>vysoko</i>
sanctus, a, um	sanct-ī	sanct	sanct-ē	<i>svatě</i>
pulcher, chra, chrum	pulchr-ī	pulchr	pulchr-ē	<i>krásně</i>
liber, era, erum	liber-ī	liber	liber-ē	<i>svobodně</i>

Domácí příprava

Cvičení 8

b) *Vypište z textu všechna adverbia:*

Iulia magistra

Iulia magistra est. Mane in scholam properat. Ibi puellae magistram suam expectant. Iulia puellas linguam Latinam docet.

-Salvete, puellae! – Salve, magistra, respondent discipulae.

Puellae Latine legere et intellegere cupiunt, nam lingua Latina etiam in linguis modernis vivit. Si discipulae in scholam bene discunt, recte scribunt et legunt. Iulia discipulas laudat. Si probae sunt, magistra fabulam narrat.

Discipulae attente audiunt fabulam de mala regina. Deinde Paulina fabulam de stellis et nauta legit. Fabulae pulchrae sunt et puellis placent. Iulia sententias Latinas in tabula scribit.

Iulia etiam historiam patriae nostrae narrat et discipulas monet. Amate patriam, puellae. Patriam nostram valde amamus, respondent puellae.

Post meridiem magistra cum puellis in silva ambulat. Umbra amoena ibi est. Multae et variae herbae ibi crescunt et florent. Magistra herbas Latine nominat. Puellae gaudent, quod multas iam herbas cognoscunt.

Magistra dicit: Diligetina vestra valde mini placet, puellae!

Adverbia od adjektiv 1. a 2. deklinace:

Latine – latinsky – odvozeno od adjektiva Latinus, a, um – latinský, á, é

bene – dobře – nepravidelné adverbium od adjektiva bonus, a, um – dobrý, á, é

recte – správně- odvozeno od adjektiva rectus, a, um – správný, á, é

attente – pozorně – odvozeno od adjektiva attentus, a, um – pozorný, á, é

Ostatní adverbia:

etiam – také; mane – ráno; ibi – tam; deinde- potom; valde – velmi; post – potom; iam - již

Biblické citáty spojené s uměleckými díly

Olomouc, kostel sv. Michala „Okružní“ kopule člení oblamované pasy oddělující christologické scény; kolem r. 1707 je vytvořil *Ferdinand Naboth* zn. na výjevu Dvanáctiletého Ježíše v chrámu: Ferdinandt / NABOTH. PINX.(IT), r. 1896 značnou měrou přemaloval *J. Dragan* zn. tamtéž: JOS.(EPH) DRAGAN / RESTAVR(IERT) 1896. Čelní (vých.) segment obsahuje výjevy z Kristova života: uprostřed Narození, po jeho boku (ve směru hodinových ručiček), Obřezání (s nápis. páskou obsahující citát: **VOCATUM EST NOMEN EIUS JESUS**) a Dvanáctiletý Ježíš v chrámu; na protilehlé straně Sen sv. Josefa a Kristův křest.

1/ V internetovém vyhledávači orientačně zjistím pravděpodobný odkaz – Evangelium podle Lukáše 2, 21

2 / Např. na <https://www.biblegateway.com/versions/Biblia-Sacra-Vulgata-VULGATE/#booklist> nebo s pomocí *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem* ověřím zda se nabízený citát shoduje s příslušným veršem a knihou: Lc 2,21: „*vocatum est nomen eius Iesus*“

3/ Vyhledám český překlad v ekumenickém překladu Bible a zkontroluji, zda se shoduje s latinskou citací. L 2,21: „*dali mu jméno Ježíš*“

Biblické citáty spojené s uměleckými díly

Svatý Kopeček (okres Olomouc) nástěnná malba v chodbě spojovacího křídla premonstrátského poutního areálu, symbolické výjevy s (upravenými) citáty z Bible v zrcadlech vyjadřují smysl a poslání poutí, Jan Kryštof Handke, 1734.

Např. **PROPTER DOMUM DOMINI DEI NOSTRI QVAESIVI BONA TIBI**

Ve Vulgátě **Ps 121, 9**: *propter domum Domini Dei nostri quaesivi bona tibi.*

<https://www.biblegateway.com/versions/Biblia-Sacra-Vulgata-VULGATE/#booklist>

V českém ekumenickém překladu však citátu odpovídá **Ž 122, 9**: *Pro dům Hospodina, našeho Boha, usiluji o tvé dobro.*

Počet žalmů je stejný, liší se však jejich číslování – jde o rozdíly dané spojením dvou žalmů v jeden nebo rozdělením jednoho na dva. Proto vždy pečlivě kontrolujeme shodu obsahů a významů latinského i českého textu.

Substantiva 3. deklinace

Do 3. deklinace patří substantiva zakončená v **gen. sg.** na **-is**.

V **nom. sg.** jsou zakončena **různě** např. **-tās** (hūmānitās, tātis, f. *lidskost*), **-ō** (praecō, ōnis, m. *blasatel*), **-us** (opus, eris, n. *dílo*) **-s** (hospēs, itis, m. *host*), **-or** (honor, ōris, m. *čest*) **-e** (mare, is, n. *moře*) atd.

Jednotlivé tvary tvoříme tak, že od **gen. sg.** odtrhneme -is a k vzniklému tvaru připojujeme pádové koncovky.

Ve 3. deklinaci jsou zastoupena jména všech tří rodů (maskulina, feminina, neutra)

Vzory pro maskulina a feminina: **sacerdōs, ōtis, m.** *kněz* a **cīvis, is, m.** *občan / měšťan*
pro neutra: **opus, eris, n.** *dílo* a **altāre, aris, n.** *oltář*

Substantiva 3. deklinace

Vzory pro maskulina a feminina: **sacerdōs, ōtis, m.** *kněz* pro konsonantické kmeny a **cīvis, is, m.** *občan* pro i-kmeny

sg.	nom.	sacerdōs	cīv- is
	gen.	sacerdōt- is	cīv- is
	dat.	sacerdōt- ī	cīv- ī
	ak.	sacerdōt- em	cīv- em
	vok.	sacerdōs!	cīv- is!
	abl.	sacerdōt- e	cīv- e
pl.	nom.	sacerdōt- ēs	cīv- ēs
	gen.	sacerdōt-um	cīv-ium
	dat.	sacerdōt- ibus	cīv- ibus
	ak.	sacerdōt- ēs	cīv- ēs
	vok.	sacerdōt- ēs	cīv- ēs
	abl.	sacerdōt- ibus	cīv- ibus

Substantiva 3. deklinace

Podle vzoru **cīvis** se skloňují substantiva:

1/ která mají v nominativu a genitivu singuláru stejný počet slabik (tzv. **stejnoslabičná**) a jsou v nom. sg. zakončena na **-is** nebo **-ēs** (např. pestis, is, f. *mor*-gen. pl. **pestium**)

2/u nichž bezprostředně před genitivním zakončením na **-is** předchází alespoň dva konsonanty. V nom. a gen. sg. mají obvykle různý počet slabik (tzv. **různoslabičná**) a v nominativu bývají zakončena na **-s** nebo **-x** (např. mōns, tis, f. *hora* – gen. pl. **mōntium**; arx, cis, f. *brad* – gen. pl. **arcium**)

Všechna ostatní feminina a maskulina se skloňují podle vzoru sacerdōs.

Oba vzory se **liší** pouze v **genitivu plurálu**, kde má sacerdōs zakončení na **um** cīvis na **ium**
sacerdōtum x cīvium.

Vokativ je u obou vzorů **roven** nominativu, at' je jeho zakončení jakékoli.

Substantiva 3. deklinace

Vzory pro neutra **opus, eris, n. dílo** a **altāre, aris, n. oltář**

sg.	nom.	opus	altār- e
	gen.	oper- is	altār- is
	dat.	oper- ī	altār- ī
	ak.	opus	altār- e
	vok.	opus	altār- e
	ab.	oper-e	altār-ī
pl.	nom.	oper- a	altār- ia
	gen.	oper-um	altār-ium
	dat.	oper- ibus	altār- ibus
	ak.	oper- a	altār- ia
	vok.	oper- a	altār- ia
	abl.	oper- ibus	altār- ibus

Substantiva 3. deklinace

Podle vzoru opus se skloňují konsonantické kmeny, podle vzoru altāre i-kmeny.

Podle vzoru altāre se skloňují všechna neutra 3. deklinace zakončená v **nom. sg.** na **–e** (rēte, **tis**, n. *sít*), **-al** (animal, **ālis**, n. *zvíře*), **-ar** (exemplar, **āris**, n. *příklad*)

Ostatní neutra se skloňují podle vzoru opus.

I u 3. deklinace platí pravidlo o neutrech-v sg. má **nom. ak.** a **vok. stejné zakončení**, v **pl.** má **nom. ak.** a **vok.** na posledním místě vždy **a**.

Oba vzory se liší:

a) v abl. sg.	-e (opere)	-ī (altārī)
b) v nom. ak. a vok. pl.	-a (opera)	-ia (altāria)
c) v gen. pl.	-um (operum)	-ium (altārium)

Pozn. U skloňování substantiv 3. deklinace pak existuje řada výjimek.

Slovní zásoba k 3. deklinaci

Vzor sacerdōs

pēs, pēdis, m. *noha, stopa*

cīvitās, cīvitātis, f. *město, občanství*

īnscrīptiō, īnscrīptiōnis, f. *nápis*

coniūx, coniūgis, m. f. *manžel, manželka*

dux, ducis, m. f. (gen. pl. ducum) *vůdce, kníže, vévoda* archidux, cis, m. *arcivévoda*

prīnceps, prīncipis, m. *přední, šlechtic, kníže*

eques, equitis, m. *jezdec, rytíř*

mīles, militis, m. *voják, rytíř*

impressor, impressōris, m. *tiskař*

murātor, muratōris, m. *zedník*

honor, honōris, m. *čest*

labor, labōris, f. *práce*

lapis, lapidis, m. *kámen*

genitrīx, genitrīcis, f. *rodička* (genitrīx Deī *Bohorodička, Panna Marie*)

martyr, martyris, m. f. *mučedník, mučednice*

imāgō, imaginis, f. *obraz, malba, rytina*

sculptor, sculptōris, m. *sochař*

Slovní zásoba k 3. deklinaci

Vzor cīvis

arx, arcis, f. *hrad, tvrz*

calix, calicis, m. *kalich*

pestis, pestis, m. *mor, nákaza*

ignis, ignis, m. *ohně*

Vzor opus

foedus, foederis, n. *smlouva*

pēgma, pēgmatis, n. *lešení, trámoví, bednění*

flūmen, flūminis, n. *řeka, proud*

fulmen, fulminis, n. *blesk*

pondus, ponderis, n. *váha*

Vzor altāre

exemplar, exemplāris, n. *příklad*

mare, maris, n. *moře*

hospitāle, hospitālis, n. *nemocnice, špitál*

Domácí příprava

Cvičení 9

Olomouc, Žerotínský palác, nápisová deska Fridricha ze Žerotína, před 1598.

DOMINO DEO NOSTRO IESV CHRISTO, VNICO REGNI SANCTO / RVM HAEREDI: PERENNI VITAE FONTI: TRIVMPHANTI MORTIS VICTORI / AETERNO BEATARVM ANIMARVM HOSPITI, SACR.(O) / SVMMA IN HIS TERRIS TVM SAPIENTIA, TVM FELICITAS EST / POSSE QVIESCERE AC SVA POTIVS AGERE ET PROPRIA, QVAM ALIENA / DEINDE VTRAQ(VE) FORTVNA ET SIVE SIT AGENDVM, SIVE PATIENDVM / IN DEVM POTIVS, QVAM IN HOMINES RESPICERE ET AB EO SOLO PENDERE / MORTEM DENIQ(VE) SVAM PERPETVO SIC MEDITARI, VT PECCATVM POTIVS / FVGIATVR, QVAM ILLA NIMIS METVATVR MVNDVM PRAETEREA, QVAEQVAE / SVNT ILLIVS, DESPICERE SIMVL ET ODISSE DE VITA PERPE[T]VA MAGIS QVAM DE / HAC FRAGILI ET CADVCA SOLICITVM ESSE ANIMAEQ(VE) CVRAM GERERE MAIOREM / QVAM CORPORIS ET ITA SESE COMPARARE, VT ANIMA PRIVS LAETA LIBENSQ(VE) / HINC IN COELOS EVOLARE CVPIAT QVAM E TABERNACVLO SVO EVOCETVR / PSAL(MVS) XC.[nonagesimus] DOMINE DOCE NOS SCIRE NVMERVM DIERVM NOSTRORVM VT AMBVLEMVS CORDE SAPIENTE.

- 1/ V textu vyhledejte biblický citát a ověřte správnost citace ve Vulgátě nebo na <https://www.biblegateway.com/versions/Biblia-Sacra-Vulgata-VULGATE/#booklist> poté najděte příslušnou pasáž v českém ekumenickém překladu Bible. Podívejte se i do Bible kralické <https://www.etf.cuni.cz/~rovnanim/bible/k/Mt1.php>
- 2/ Z tučně proložené věty vypište všechna substantiva a přiřaďte je k příslušným deklinacím a vzorům.
- 3/ Vyskloňujte slovní spojení Summa sapientia – *nejvyšší moudrost*